

NIEUWSBRIEF VOOR LEDEN
STICHTING RUITERSPOREN

het RUITERTJE

62

24 FEBRUARI 2024

JAARGANG 14

STICHTING RUITERSPOREN

INHOUD SAMENGESTELD DOOR

JAAP RUITER

REAGEREN?

RUITERSPOREN@GMAIL.COM

Dit tafereel kent iedereen van de lente. Zes pasgeboren lammetjes liggen lekker in het zonnetje. Maar... ik maakte deze foto op 28 december van het afgelopen jaar! Behalve de kou begin december is deze winter opnieuw geen echte winter geweest.

Laten we dan maar uitkijken naar de lente; misschien wel het mooiste seizoen!

Ik wens jullie in ieder geval een warm zonnetje en veel leesplezier met **RUITERTJE** 62!

Jaap Ruiter, voorzitter

Ken je iemand die vást geïnteresseerd is in onze familie(stamboom)?

Stuur hem of haar dit **RUITERTJE**!

(DE) RUITER

◇ KORTE BERICHTEN

◇ RUITERSPOOR OF NIEUWS?

Het Ruiterspoor op de website bleek een overbodige aanvulling, omdat kleinere nieuwtjes ook prima als 'normaal' nieuwsbericht op de website gezet kunnen worden. In het kader van verder vereenvoudiging van de website heb ik het Ruiterspoor daarom van de website gehaald en de berichten, voor zover nog 'zinnig' heb ik ondergebracht bij het "NIEUWS".

◇ WEBSITE AANGEPAST

In de afgelopen dagen heb ik de website aangepast aan de huidige normen. Toen ik ooit begon met deze website hadden de meeste mensen een monitor met schermafmetingen van 640 x 480 pixels. Binnen die grenzen moest je de website vormgeven. Sindsdien zijn de schermen véél groter geworden, tot zelfs boven de 2560 x 1440 pixels. Op zo'n groot scherm vallen ouderwetse websites helemaal in het niet; de letters zijn eenvoudigweg niet of nauwelijks nog te lezen.

In de afgelopen jaren heb ik de website regelmatig aangepast aan de trend van steeds groter worden schermen, maar het werd weer hoog tijd voor een nieuwe update.

Een hele klus, omdat ook allerlei plaatjes en randprogrammatuur aangepast moesten worden. Maar wel de moeite waard.

! Als je nog 'gekke' dingen ontdekt, meld het me. Dan kan ik het alsnog aanpassen.

◇ DONATEURS BEDANKT!

In de regel staat in elk laatste **RUITERTJE** van het jaar een 'oproep' om de Stichting door middel van een donatie financieel te steunen. Zoals bekend heeft de Stichting geen donateurs meer, maar heeft ze wel haar vaste uitgaven, zoals de kosten voor de website en een aantal abonnementen, zoals b.v. Centraal Bureau voor Genealogie, Historische Vereniging IJsselham, MyHeritage, etc. Dan gaat het al gauw richting €200,00

Ook zonder oproep heb ik van enkele trouwe leden een bijdrage ontvangen, waarvoor ik de gevers hartelijk dank zeg!

◆ KORTE HOFSTRAAT 10- KADASTERNRS 1058, 1059, 1060

Deze drie kadastrale nummers vormen samen een rechthoekig grondstuk, met de voorkant aan de Korte Hofstraat (links), en een achtereind aan de Naadzak (rechts).

De nummers 1058 en 1059 zijn de kleine percelen aan de Naadzak; voor het gemak heb ik de drie als nummer 1060 in de tekening aangegeven, en tevens de nummers van de naastliggende burens.

Links de kadasterkaart van 1832, en rechts een recente luchtfoto (Google Maps) :

Kadasterkaart 1832

Recente luchtfoto

Opvallende altijd weer dat de loop van de straten en de ligging van de percelen in al die honderden jaren niet of nauwelijks is gewijzigd. Links onder zie je een glimp van de Wijnhuistoren.

Wat is de geschiedenis van dit pand in relatie tot de familie Ruyter?

Volgens het Historisch Kadaster van Zutphen koopt "Wysze, weduwe van wijlen Gerit Ruyter" dit huis in 1520, met de voorkant aan de Korte Hofstraat. Het perceel grenst aan de achterkant aan de Naadzak. Of er aan de Naadzak toen bebouwing was, weet ik niet. Het kan ook een tuin geweest zijn, of een stal met een varken of kippen?

In 1524 wordt de hypotheek verlengd door "Wysse, weduwe van Gerrit Ruyter Henrixsoon en kinderen". De laatste worden in 1533 met name genoemd bij een volgende verlenging "Gerit, Stina, Henrixken en Anna". Opvallend hierbij is dat zoon Henrick en dochter Ailtgen niet genoemd worden. In 1542 komen we Wysa opnieuw tegen als hypotheekneemster, samen met haar kinderen. Tenslotte in 1550 wordt het pand als

“vrouw Ruthers huis” genoemd. Daarna ontbreekt verdere informatie over dit pand tot in de 17e eeuw.

Misschien leveren gegevens van de buurpanden nog wat meer informatie? Inderdaad, als buur met kadasternummer 1057 vinden we in 1557 de vermelding “belending Ruether” en daarna in 1570 “belending Henrick Stenderinck”.

Dat laatste is een belangrijke nieuw gegeven, want we weten dat Henrick Stenderinck de echtgenoot was van eerder genoemde Anna. Na het overlijden van haar moeder Wysa, is het eigendom van de woning blijkbaar op dit echtpaar overgegaan. Tot in 1604 wordt Henrick Stenderinck genoemd als buurman, al weten we dat Anna in 1595 is overleden. Daarna ontbreken verdere gegevens.

Samenvattend: in dit pand hebben (nazaten) van Gerrit Ruyter gewoond van 1520 tot na 1595.

Hoe is de situatie tegenwoordig?

De foto's heb ik gemaakt op 11 januari 2023.

De voorkant is overduidelijk niet heel oud (en ook niet heel fraai). Maar vergis je niet. Voorgevels konden vrij gemakkelijk volgens de laatste mode vernieuwd worden, maar zo'n pand blijkt aan de binnenkant vaak eeuwenoud.

Ik was ook benieuwd hoe de achterkant, aan de Naadzak, er uitziet. De Naadzak is een doodlopend steegje, en evenmin van grote schoonheid... Het gaat om het witte muurtje met de bruine schutting erop.

De Wijnhuistoren piept er nog net boven uit, en geeft dit alles nog ietsjes sfeer. Een aardig detail is de aanwezigheid van de kelderluiken; ramen en deuren ontbreken. Dit geeft aan dat dit gebouwtje aan de achterkant lang dienst heeft gedaan als opslagruimte.

◇ LANGE HOFSTRAAT 13 – KADASTERNRS 2667, 2668

Met behulp van de kadasterkaart van 1832 zijn deze twee nummers snel gevonden. Het zijn een hoekpand Lange Hofstraat / Bakkerstraat en het huis daarachter in de Bakkerstraat.

Links 2667. Rechts 2668

Luchtfoto Google Maps

Op een recente luchtfoto (Google Maps) zien we de tegenwoordige toestand. Van de vijf oorspronkelijke panden langs de Lange Hofstraat, zijn er nu drie over doordat er gemeenschappelijke voorgevels zijn gebouwd.

Google StreetView

Deze Google StreetView foto is vanuit de Lange Hofstraat genomen. Het hoekpand blijkt een vrij bekend pand te zijn, met een lange historie, waarover straks meer.

Huidige kadasternummers

De huidige kadasternummering is gewijzigd ten opzichte van de nummering van oudsher. De huisnummering is hier wat complex. Het voorste stuk van het hoekpand staat bekend onder Lange Hofstraat 13; de achterkant van het pand als Bakkerstraat 1, 1a en 3a. Bakkerstraat 5 komt overeen met kadasternummer 2667.

De relatie met de familie Ruyter is als volgt

Van het pand zelf vinden we slechts enkele aantekeningen; niet altijd even duidelijk. In 1483 verkopen "Johan to Korenbleeck x Aelit, Henneken Sveeren (georven van haar wijlen oom Henrick Paelicke)" het pand. Henrick Paelicke was de vader van Aelit. Zij en haar zus Henneken hebben dit pand dus geëerfd van hun vader. Aelit kennen we, omdat ze eerder getrouwd was met Gerrit Ruyter. Nadat deze voor 1470 was overleden, trouwde ze opnieuw, met Johan to Korenbleeck. Haar stiefzoon Johan had voor haar toen de huwelijksvoorwaarden gemaakt. Dit huwelijk duurde evenmin lang, ze was reeds in 1482 opnieuw weduwe.

Ondanks de verkoop wordt "Alit Pailiken" tot in 1497 genoemd als eigenaar. Ze zal niet lang daarna zijn overleden (ze was geboren na 1410). Dan erven de kinderen van stiefzoon Johan Ruyter dit huis, en verkopen het in 1506 "(georven van Alidt Palicke), verkoper Gerit Ruyter X Lomme, Alidt, weduwe van wijlen Philips van Mekeren, Evert Ruyter".

Via de familie Paelicke is het dus ooit in bezit gekomen van de Ruyters, maar hun bemoeienis met dit pand was slechts van korte duur.

Het leuke is dat we wel iets meer over de geschiedenis van dit pand weten. Sinds geruime tijd is in het hoekpand een bloemenwinkel gevestigd: Horta. Toen het grote buurpand "Die Rosendaele" vrijkwam, deed zich de mogelijkheid voor om uit te breiden. Daarvoor moesten er dan wel twee doorgangen gemaakt worden. In dergelijke historische panden gaat zo iets niet zomaar, en er werd onderzoek gedaan naar de betreffende muren. Vanuit het hoekpand stuitte men op een muur, die gemetseld moet zijn voor 1325. Verder werd in die muur een kaarsnis aangetroffen met een donkere roetaanslag nog op de witselkalklagen. Hieruit kon geconcludeerd worden dat deze muur een buitenmuur was; niet gemeenschappelijk met het pand ernaast. De voegen aan de buitenkant waren ook netjes afgestreeken. Conclusie: dit huis staat er al sinds begin 14e eeuw en moet - gezien de bouwwijze - gebouwd zijn voor iemand met ruime financiële middelen.

Ten slotte nog wat foto's die ik maakte van dit mooie pand:

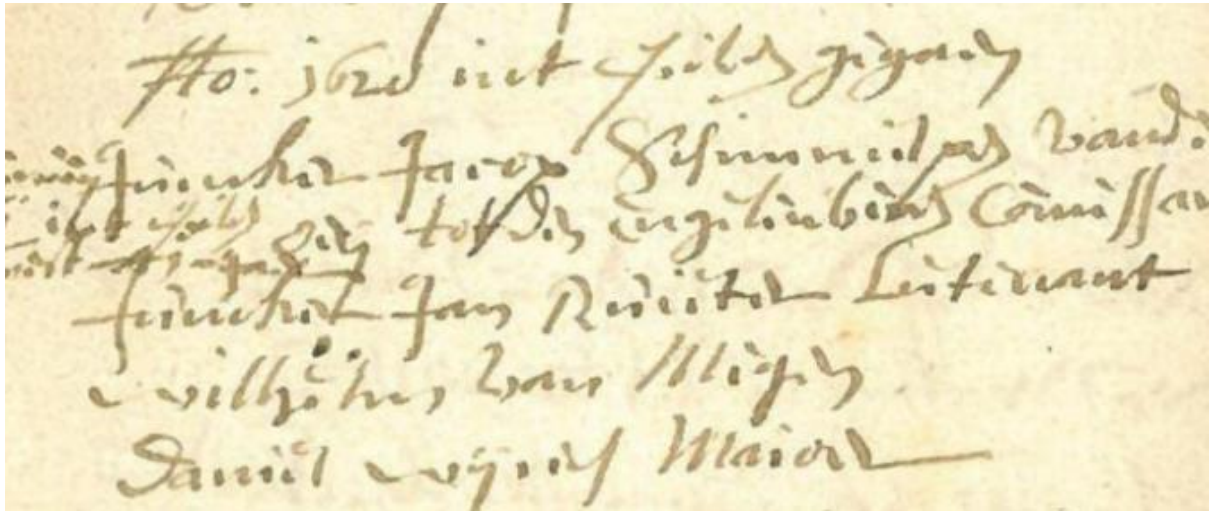

◆ JUNCKER JAN RUIITER LUTENANT

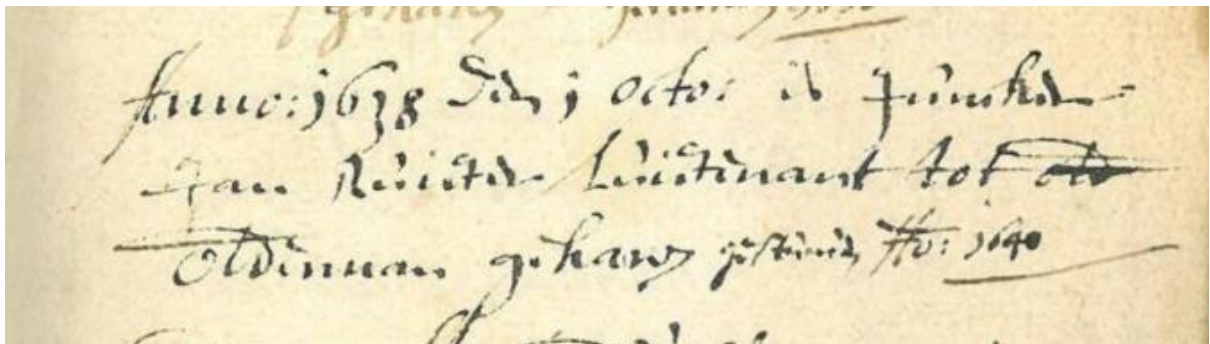
In het archief van de St. Anthony Groote Broederschap vinden we een aantal ledenlijsten en lijsten van oldermannen en gildemeesters; niet altijd even toegankelijk en duidelijk, maar we zijn dankbaar dát ze nog bestaan.

In het naspeuren van deze lijsten op de ons bekende namen kwam ik deze aantekeningen tegen:

1620 int gilde gegaen [het is niet 1626, het haaltje is van de regel erboven]
Juncker Jan Ruiiter Lutenant

En deze:

Anno 1638 den 1 octo[ber] is Juncker Jan Ruiiter Luitenant tot olderman
gekaezen ... gestorven Anno 1640

Deze **Jan Ruiiter** staat bij ons als **Johan Ruyter tot Vieracker** [STAMBOOM](#) in de stamboom. Dankzij de vermelding van het sterfjaar kan hierover geen twijfel bestaan. Ik had er nooit aandacht aan besteed, maar de aanhef *Juncker* is wel degelijk heel bijzonder. Een jonkheer (hier Juncker=jonker) is het predicaat voor iemand van adel, die geen titel heeft (zoals baron, graaf, hertog, etc.).

Maar was Johan dan van adel?

Het moet zo zijn dat hij door zijn militaire loopbaan (hij was bijna zijn hele leven militair

in de laatste (bijna) helft van de 80-jarige oorlog) tot de adeldom is toegelaten. Of daarvan documenten zijn, of dat zoiets min of meer automatisch ging, geen flauw idee.

Van belang is de volgende tekst afkomstig van de website van de Hoge Raad van Adel:

*In de late middeleeuwen werd de adel in economisch belang overvleugeld door de handeldrijvende burgers. De steeds uitdijende koninklijke bureaucratie kon wel worden geleid door de edelen, maar zij had gestudeerde burgerzonen nodig met kennis van het recht. Aan het einde van de middeleeuwen waren de hofhouding, **het leger** en het bestuur van het platteland nog het domein van de adel.*

In Nederland is de adelstand in 1848 afgeschaft met de Grondwetsherziening. Desondanks kent Nederland wel personen van adel, sommigen met een adellijke titel. Deze titels kunnen zijn, van laag naar hoog: ridder, baron, burggraaf, graaf, markies, hertog, prins.

Adellijke personen zonder titel dragen het predicaat jonkheer of jonkvrouw. *Zij behoren wel tot de Nederlandse adel, maar hebben geen titel. De standaardregel is dan ook: iedereen behorend tot de Nederlandse adel draagt het predicaat jonkheer of jonkvrouw, tenzij diegene recht heeft op een adellijke titel. De echtgenote van een jonkheer of ridder wordt mevrouw genoemd.*

Doordat Johan tot de adel was gaan behoren, gold dat ook voor diens zoon. Deze Johan wordt inderdaad vaak aangeduid als Jonker Johan Ruyter. Het was wellicht ook hierdoor dat hij zich op kon werken tot gecommiteerde van Gelderland bij de Staten-Generaal. Omdat hij kinderloos stierf kwam deze adellijke tak van de familie Ruyter tot een spoedig einde.

Het gegeven dat Johan Ruyter tot Vieracker en zijn nageslacht tot de adel behoorden, maakte een aanvulling op mijn artikel [Drie keer adeldom](#) noodzakelijk. Het zijn er intussen vier!...

◆ HET RUITERSHOFJE IN ZUTPHEN DEEL 1 : HENRICK RUTHERS ARMEHUYSE

Het was in de middeleeuwen niet ongewoon dat rijke burgers woningen aankochten met het doel om daarin arme mensen gedurende hun leven te laten wonen. Dat was zeker niet alleen uit oogpunt van liefdadigheid; minstens zo belangrijk was het zielenheil van de weldoener zelf. Immers, door het doen van goede werken kon je je ziel van alle zorgen en beklemming bevrijden, met name na de dood.

Het bewonen kon gratis zijn maar soms werd ook een gering bedrag ineens in rekening gebracht, waarmee in de toekomst herstellkosten konden worden betaald.

Al werden de bewoners van deze woningen wel degelijk ook eigenaar, *het recht van collatie* bleef in handen van de stichter en zijn erfgenamen; zij bepaalden wie er in de

woningen mochten komen wonen.

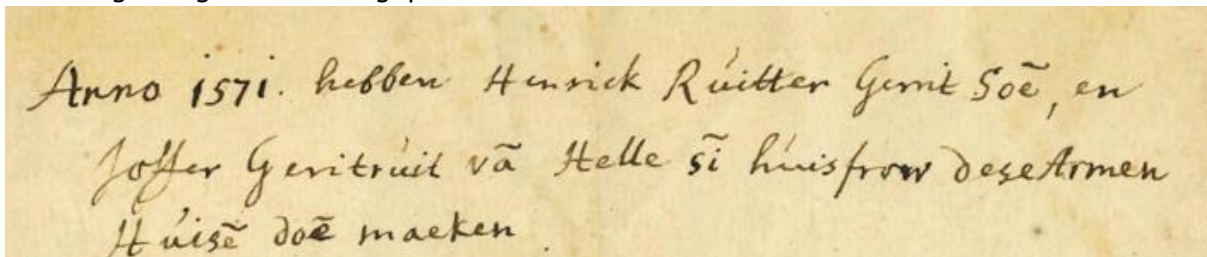
Ook binnen de familie Ruyter kennen we verschillende van dit soort armenhuizen.

Op 1 augustus 1472 maakt Ermgart Ruyter haar testament op - zie "[Testament Ermgart Ruyter, 1472](#)" - waarin ze ondermeer vijf huizen op de *Nijestat bij Basseroirt* schenkt, om er armen in te laten wonen. De pastoor van de Nieuwstadkerk krijgt jaarlijks 8 pond om de huizen te onderhouden en te zorgen dat alles goed verloopt. Ook in 1555 wordt gesproken van de *Armgart Ruythershuysjes in Bachgerort*. Deze huisjes worden pas in 1621 door de familie Ruyter verkocht en de opbrengst wordt belegd in het Ruitershofje.

Ook een aantal andere leden van dezelfde familie wordt genoemd in verband met armenhuisjes:

- In 1513 kopen Zwene, Gerrit Ruythers dochter en Anne, Lambert Holtsniders dochter een huisje in de Bakkerstraat met de bedoeling om er armen in te laten wonen. Dit huisje staat er overigens nog steeds, zie [Bakkerstraat 10](#).
- In 1546 koopt Henrick Ruyther Gerritsz. de Jonge een huisstede met de daarop staande muren op de Nieuwstad, aan de Lokenstraat.
- In 1555 is reeds sprake van „Henrick Ruthers armehuyse” en in 1570 kopen Henrick Ruither Gerritsz. en Juffer Geertruid van der Hell het naastgelegen huis en hof in de Lokenstraat, op de Nieuwstad.

En dit is pas het begin want in de daaropvolgende jaren kopen en bouwen Henrick en Geertruid nog meer huisjes in dit buurtje, totdat het er 19 zijn, en in 1571 wordt als afsluiting een gedenksteen geplaatst met als tekst:

Anno 1571 hebben Henrick Ruyter Gerrit Soe[n], en
Joffer Geritruit va[n] Helle si[n] huisfrow dese Armen
Huise[n] doe[n] maeken.

Nadat Henrick kort voor 1575 was gestorven en Geertruid niet al te lang daarna, ging het collatierecht over op **Lumma Ruyter**, dochter uit een eerder huwelijk van Henrick met Wilhelma Kreyneck. Zij was getrouwd met Casijn van der Hell, en na haar overlijden in 1638 ging het recht van collatie over naar zijn familie. De bemoeienissen van de familie Ruyter met het Ruitershofje waren daarmee nog niet gedaan; nog in 1677 vermaakte **Johan Ruyter tot Vieracker** - kleinzoon van de stichter - 2000 gulden aan het Ruitershofje: een enorm bedrag. Elk jaar moest de rente hiervan (80 gulden) aan de bewoners van het hofje worden uitgekeerd. Het jaar daarop overleed Johan als laatste van zijn geslacht.

Toen de familie van der Hell later uit de stad vertrok werd het recht (en de 2000 gulden) in 1729 overgedaan aan plaatsvervangend landdrost van Zutphen Joost Schomaker, en nadien op zijn zoon Herman. Uit deze overdrachtsakte:

[...] In de stad Zutphen staen twintig huizen ofte huisjens, een in de Backerstraet, ende in de Nieuwstadt omtrent 't Gasthuis, acht in de soogenoemde Ruiters- ofte Hellengang, drie aen de straet, ende acht in 't straetjen nae de Beeck [...]

Het hierin genoemde gasthuis is het Oude en Nieuwe Gasthuis. Opvallend is de rest van de tekst: acht in de Ruitersgang, 3 huisjes aan de straat (Gasthuisstraat), en acht in het straatje naar de beek (Gasthuisstraatje). In deel 2 kom ik hierop terug.

Genoemde Herman Schomaker schopte het dan wel tot secretaris van de Graafschap en stond bekend als succesvol jurist, op financieel gebied was hij geen ster. Het ging van kwaad tot erger en in 1782 werd hij failliet verklaard. Herman vertrok op stel en sprong met onbekende bestemming. Zijn inboedel en omvangrijke bibliotheek werden in het openbaar verkocht.

Het bezit van het Ruitershofje had vrijwel geen waarde, maar toch kocht **St. Anthony Groote Broederschap** het hofje voor 140 gulden. Als ze al hadden gehoopt dat de 2000 gulden hier nog deel van uit maakte, kwamen ze bedrogen uit. Die werd niet in de failliete boedel aangetroffen... Duidelijk is wel dat de broederschap zich bij de aankoop uitsluitend heeft laten leiden door het belang van de armen.

Behalve het recht van collatie behelsde de aankoop ook het beheer en onderhoud van het Ruitershofje. Dat bleek een flinke opgave met een kostenpost die de mogelijkheden van de broederschap tot het uiterste zou aanspreken.

Het volgende deel zal de bouw van het vernieuwde Ruitershofje door de St. Anthony Groote Broederschap behandelen.

◆ DE ST. ANTHONY GROOTE BROEDERSCHAP

De St. Anthony Groote Broederschap werd in 1451 opgericht als een soort - wat we nu zouden noemen - charitatieve instelling maar dan wel eentje met een sterk christelijk (katholiek) karakter. Het hogere doel was - via de hulp aan de armen - om God te eren en te dienen; en dat alles vooral om hierdoor zelf zielenheil te verkrijgen: bevrijding van je ziel van alle zorgen en beklemming, met name na de dood.

Doelstellingen van dit geestelijk gilde waren vooral onderlinge hulp, in het bijzonder het bezorgen van de begrafenissen van haar overleden leden, zielmissen voor hen te doen lezen, liefdadigheid te beoefenen, de beschermheilige in eigen kapel of altaar te vereren (in dit geval St. Antonius, die op jeugdige leeftijd zijn gehele vermogen aan de armen had geschonken). En als laatste: gezellige bijeenkomsten en maaltijden houden.

Onderlinge banden smeden en de mogelijkheid tot netwerken waren ook belangrijke zaken.

SANTONY GILDE

De stichting heeft altijd een goede naam gehad; het kwam wel voor dat personen

postuum lid werden gemaakt omdat het goede werk van de stichting afstraalde op al haar leden. Met andere woorden: het kon wel eens helpen om de kansen op een prettig verblijf in het hiernamaals te verbeteren om na je dood nog lid te worden van de Broederschap.

De leden van deze broederschap moesten o.a.:

- Elke week twee missen laten lezen; een voor de levende en een voor de overleden broeders en zusters van het gilde,
- Elke zondag aan de 'werkelijke' armen een uitdeling doen; deze aalmoezen 's Zondags gaf „voir der kerckdoir", aan „den rechten liggenden huisarmen", geboren burgers der stad. Deze uitdelingen werden in Zutphen "preuvingen" genoemd en daarvoor was een apart "preuvingenhuisje" aan de noordkant tegen de kerk aangebouwd. De armen konden daar na de mis hun preuving afhalen. Behalve de 'echte' armen konden ook de bewoners van het Ruitershofje hun wekelijkse portie brood en boter afhalen. Rond de Christelijke feestdagen werd als extra per persoon een pond vlees verstrekt, en bij hoge nood ook dingen als brandhout etc.

Bij toelating als broeder moest 1 pond per jaar betaald worden. Eens per jaar na kerst werd een vergadering gehouden waarin de belangen van de broederschap werden besproken en het bestuur aangevuld. Als een broeder of zuster overleed moest uit zijn nalatenschap 1 pond betaald worden, terwijl bij de begrafenis iedereen verplicht ter kerke moest komen en daar te offeren. Wie weg bleef, kreeg een kleine geldboete. De broederschap mocht uit niet meer dan 50 manspersonen bestaan, die bij meerderheid van stemmen gekozen werden.

Het gilde werd geregeerd door 3 olderluden en 2 gildemeesters. Elk jaar maakte een der twee laatstgenoemden plaats voor een nieuwe, olderlieden werden voor het leven benoemd.

De broederschap had in de Walburgiskerk zelfs een eigen altaar. Bij dit altaar bevond zich een muurschildering met een afbeelding die betrekking had op de legende van de drie levenden en de drie doden; drie ruiters rijden langs drie graven die zich openen en waaruit klinkt: 'wat jullie zijn waren wij, wat wij zijn worden Jullie'. Altaar en muurschildering zijn ter tijde van de reformatie (beeldenstorm) verdwenen.

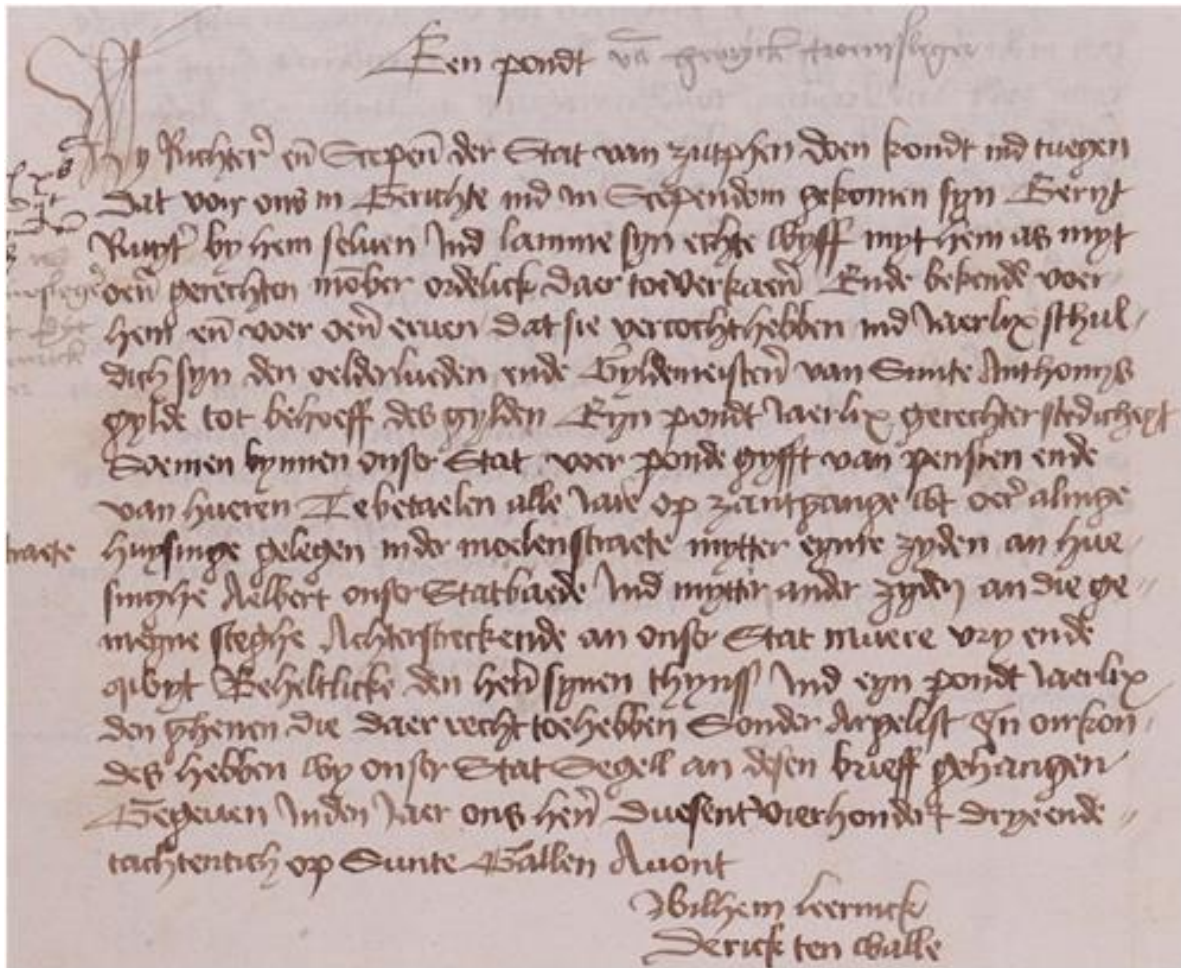
De Sint Anthony Groote Broederschap bezit nog steeds huizen en boerderijen. In Hengelo onder andere het Riefel, Groot Bannink, 't Gotink, Klein Bannink en Vaalverdink. In Zutphen zijn het Ten Broekehuis en het Ruitershofje onder andere in bezit van de broederschap. Intussen is de broederschap omgevormd tot een stichting, maar de

doelstelling om de armen te helpen wordt nog steeds nagestreefd. In het verleden was het wel eens moeilijk om 'verborgen armoedigen' te vinden. Er moest dan bij dominee en pastoor worden nagevraagd waar hulp nodig was. Tegenwoordig wordt vooral de voedselbank ondersteund, dankzij deze steun kan er veel goed werk worden verricht.

Vanaf het eerste begin zijn Ruyters tot dit gilde toegetreden. Uit 1483 stamt deze akte, waarin **Gerrit Ruyter**, die met **Lamme Exsen** getrouwd was, toezegt jaarlijks 1 pond te betalen aan het gilde. Als onderpand dient hun huis aan de Molenstraat.

De transcriptie luidt:

Wij Richter en Scepen der Stat van Zutphen doen kondt ind tuesday dat voir ons in Gerichte ind in Scependom gekomen sijn Geryt Ruyt[er] by hem selven ind Lamme syn echte wyff myt hem als myt orn gerechten mo[m]ber ordelick daer toeverkaen?? End bekende voer hem en voer den erven dat sie vercocht hebben ind jaerlix schuldich syn den oelderlueden ende Gyldemeysten van Sante Anthonys gyldde tot behoeff des gilden eijn pondt jaerlix gerechter stedicheyt soe men bynnen onser stat voer pond gyfft van pensien ende

van hueren te betaelen alle jare op zientgange? ?? oer alinge huysinge gelegen in de Moelenstraete mytter eyne zyden an huesinge Aelbert onser statbaede ind mytter andr zyden an die gemeyne steghe. Achterstreckende an onser Stat muere vry ende qwyt. Beheltlicke den her[en] synen thynss ind eyn pondt jaerlix den ghenen die daer recht toe hebben sonder Argelist in oirkondes hebben wy onser stat segel an desen brieff gehangen. Gegeven in den Jaer ons her[en] duesent vierhondert dryeend tachtentich op Sunte Gallen Avont

*Wilhem Leerinck
Derick ten Walle*

◆ DE HEERVAART VAN 1466

De stadsfinanciën werden beheerd door de over- en de onderrentmeester, aanvankelijk tot 1526 twee van de schepenen, die alle jaren op Petri (22 februari) werden gekozen.

In de rekening van de *onderrentmeester* vinden we de posten van de gruit, lijfrenten, erfrenten en huur of pacht van stadsbezit. In de rekening van de *overrentmeester* vinden we onder ontvangsten: pacht van stadslanden, tijns, diversen, verkochte erf- en lijfgelden, weggelden, molengelden en verkochte waren. Bij de uitgaven zien we zaken als onderhoud per poort, reizen, wijnkosten, bodeloon, giften, onderhoud molens, ijzerwerk, uitgaven wachtlopen, algemeen, salaris en honorarium van onder meer timmerlieden, ambtenaren en weidemeesters en buskruit en andere oorlogsuitgaven.

Deze overrentmeestersrekening is wat in de praktijk vaak stadsrekening genoemd wordt.

De rekeningen bevatten een schat aan gegevens. Het zijn niet de betalingen en ontvangsten op zich, maar juist de beschrijvingen en opmerkingen rondom de cijfers die ons op een beeldende wijze over het leven in de stad Zutphen vertellen.

Van Zutphen zijn de eerste overrentmeestersrekeningen - slechts bekend uit het afschrift van G. Kreyneck - , van 1412 en 1413. Vanaf 1445 zijn ze in hun geheel bewaard gebleven.

In 1527 en 1528 was **Geryt Ruyter** samen met Wilhem Schoelwyck overrentmeester (hij was eveneens met dezelfde Wilhem een van de vier gedeputeerde burgers van het onderrentmeesterambt), en in de periode 1574 - 1578 zijn deze rekeningen bijgehouden door **Henryck Ruyter**, en tenslotte van 1597 - 1599 door Henrycks kleinzoon **Johan Ruter**.

Een bijzonder aardig voorbeeld van een opvallende kostenpost vinden we in de stadsrekening van 1466. Het betreft de kosten van biertonnen "*die in desen heervarden verloeren sint van onsen brouwers*". Een heervart (heer=leger) werd georganiseerd als

er onenigheid was tussen Zutphen en andere plaatsen. Dan vertrok er een karavaan aan schutters en bewapende burgers met veel vertoon van macht. Er werd een heerwagen meegevoerd; een enorme kar in bonte kleuren versierd met vaantjes en het wapen van Zutphen. De kar vervoerde een grote legertent, maar ook proviand en kogels. Het ging vooral om de show; echte strijd met slachtoffers waren zeldzaam.

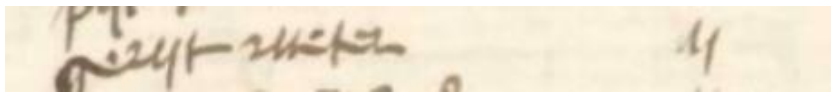
Tonnen waarin normaliter bier vervoerd werd (denk aan 125 - 150 liter), waren ook geschikt voor opslag van andere zaken die een dergelijk leger nodig had. Spek, haring, boter, maar wellicht ook munitie ed.

In de heervvaart van 1466 waren er zo'n 100 tonnen verloren gegaan, en natuurlijk moesten de verstrekkers daarvan - de brouwers - schadeloos gesteld

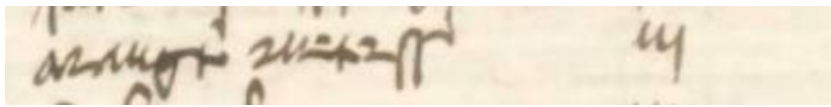
In de stadsrekening lezen we dan ook:

Item noch van tonnen, die in desen heervarden verloeren sint van onsen brouwers

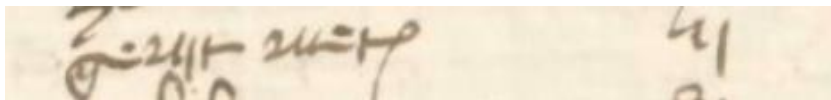
In de lijst van namen die daaronder staat komen we tegen:

Geryt Rueter 2

Armgart Rueterss 3

Geryt Rueter 2

Staat Geryt er twee keer in? Jawel, maar het zijn verschillende personen.

Zoals **Gimberg** opmerkt :

Er waren dus twee bierbrouwers Ruyters met denzelfden voornaam. Aan eene vergissing van den overrentmeester zal hier wel niet te denken zijn; want de familie Ruyters was te Zutphen in de middeleeuwen zeer uitgebreid.

Zijn opmerking bij Armgart is ook opmerkelijk:

Zij heeft blijkbaar de bierbrouwerij van haar vader — Henrick Ruyters — voortgezet.

En we moeten niet denken dat dit alle brouwers betreft die Zutphen rijk was. Gimberg merkt op:

Zooals blijkt, zijn dit de namen der bierbrouwers, van wie de stad voor de heervvaart tonnen geleend had, waarin, zooals toen gebruikelijk was, verschillende artikelen bewaard werden. Uit deze lijst moet dus geenszins afgeleid worden, dat dit nu alle bierbrouwers waren. Integendeel. In de overrentmeestersrekening van 1467 worden b.v. nog de gebroeders Jan en Henrick Ruyters, bierbrouwers, vermeld.

Al met al een mooie ondersteuning van de stamboom van de Zutphense Ruyterfamilie, en we weten nu dat Armgart ook bierbrouwer was!

Wie zijn de genoemde Ruyters?

Geryt, broer van Armgart. Hij wordt ook wel Gerit Rueter de oelde genoemd.

Armgart, ook Ermgardis en Ermgart genoemd.

Geryt, de zoon van bovengenoemde Geryt. Ook vaak Geryt Rueter de Jonge genoemd.

Jan, broer van Geryt en hierna volgende Henrick. Wij kennen hem beter als Johan.

Henrick, broer van Geryt en Johan

Kortgezegd zijn dit broer en zuster met de drie zonen van de broer, en alle vijf bierbrouwers!

◆ VERWANTSCHAP RUYTER – RUITER

Sinds een aantal jaren vermoed ik een verwantschap tussen onze familie en de Zutphense Ruyterfamilie. Daarvoor heb ik wel aanwijzingen gevonden, maar geen direct bewijs. Uitgangspunt van het onderzoek naar deze verwantschap was het gegeven dat er ooit een Zutphense Ruyter nageslacht in Blokzijl/Muggenbeet moet hebben verwekt, al of niet binnen een huwelijk.

Hoe realistisch is dat?

In eerste instantie leek de inname van Zutphen door de Spaanse bezetter in 1572 een belangrijk aanknopingspunt. Er werd op grote schaal geplunderd en vermoord, en veel inwoners vluchtten naar veiliger oorden. Blokzijl was zeker zo'n oord. Hier waren de opstandelingen de baas en vanwege het belang van de hier gewonnen turf voor de Hollandse steden groeide Blokzijl uit tot een belangrijke en groeiende handelsstad. Ook vond er rond deze tijd vanwege de geloofsvervolgingen een grote instroom van doopsgezinden naar deze omgeving plaats.

Maar toen doken de aktes uit 1562/1563 op, waaruit bleek dat er in Muggenbeet ene **Johan Ruter** (we zullen hem verder 'onze Johan' noemen) bezittingen had. Blijkbaar zaten de (afstammelingen van) Zutphense Ruyters hier dus al eerder. Wat kan hen dán deze kant op hebben gebracht?

Het is inmiddels gebleken dat de Zutphense Ruyters in deze omgeving bezittingen en bemoeienissen hadden, zelfs al woonden ze in Zutphen. We moeten ons realiseren dat Vollenhove en Blokzijl op de route lagen van de schepen die vanuit Zutphen de IJssel

afzakten om handel te drijven met Friesland, Engeland of het Baltische gebied. Het was bekend terrein voor deze schippers, en omdat veel Ruyters kooplieden en/of bierbrouwers waren zullen zij dit gebied ook goed gekend hebben.

Een aantal jaren lang heb ik gedacht dat de Zutphense **Johan Ruyter**, de man van **Elsken Schencken**, de ontbrekende schakel was tussen deze familie en onze familie. Er was informatie dat hij kort voor 1565 was overleden, en dat kwam perfect overeen met het gegeven dat onze Johan in 1562/1563 was overleden. Het bleek echter later dat

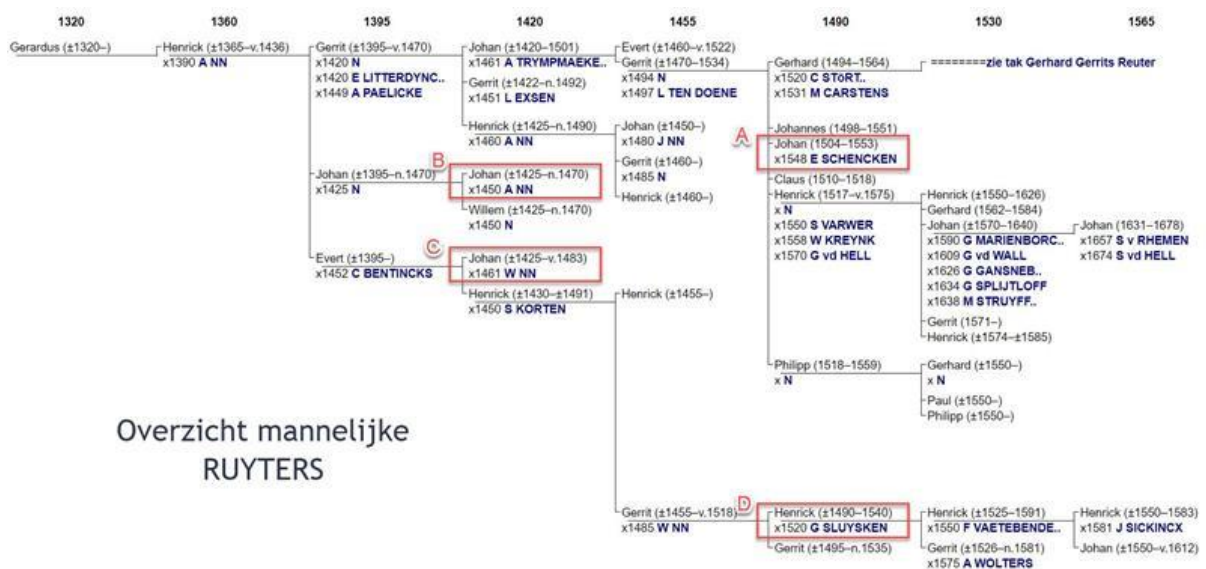

hij al in 1553 gestorven was; 'kort' betekende in dit geval 12 jaar. Daarmee was deze hypothese van de baan.

Zijn er intussen andere kandidaten uit de Zutphense Ruyters die als vader of grootvader kunnen dienen van onze Johan? Van veel mannelijke Ruyters weten we praktisch niets. Als een van hen op jonge leeftijd naar Blokzijl vertrokken is, houdt het spoor op. Immers, zo verwend als we zijn met de archieven van Zutphen, zo summier zijn de gegevens uit Blokzijl.

Ik heb de meest voor de hand liggende kandidaten opgesomd. Zij hebben op een of andere manier connecties met het gebied rond Vollenhove en Blokzijl, of zijn om andere redenen interessant.

- A)** Een van de mogelijkheden is dat **bovenstaande Johan**, die geboren was in 1504, voor het huwelijk met Elsken Schencken een andere relatie heeft gehad, waaruit onze Johan is voortgekomen. Die ruimte in de tijd was er zeker, want vermoedelijk trouwde hij pas rond 1545 met Elsken. Onze Johan kan dan rond 1525/1530 zijn geboren, en dat is weliswaar aan de late kant maar zeker niet onmogelijk.

Dan zou Johan 'van Elsken' dus de vader zijn van onze Johan. Dat de - wellicht bastaard - zoon dezelfde naam kreeg als de vader is niet vreemd; sterker nog, dit verschijnsel zien we veel vaker. Zelfs bij de volgende kandidaat.

- B)** In het artikel "Doorbraak?" besprak ik de persoon van "**Jan de Rueter**" en zijn vermoedelijke zonen "**Jan en Willem Rueter bastarde**" in een Zutphense akte uit 1470. In een akte uit 1460 komen we de twee zonen eveneens tegen, als *Jan Jans geheyten die Ruter* en zijn vrouw Aleyt en *Willem Janss*.

Gezien huwelijk en dochter moeten de broers in 1460 al zeker 30 jaar oud zijn geweest. Dan zijn ze rond 1430 geboren en is hun vader Jan rond 1400

geboren.

In 1456 wordt in Blokzijl ene Johan die Ruter de Jonghe genoemd als bezitter van grondgebied. Dit kan heel goed de dan circa 30-jarige oudste zoon Jan zijn; het suffix 'de Jonghe' onderscheidt hem van zijn vader. Tussen deze Jan en onze Johan ontbreken twee generaties, en dan moeten we Jan rekenen als overgrootvader van onze Johan.

C) In 1461 trouwen in Zutphen **Johan Rueter de Jonge** en **Wendele**. Deze Johan is de neef van Johan Ruyter en Alyt Trympmaker, die in hetzelfde jaar trouwen.

In 1483 wordt in Zutphen gesproken van de erfenis van Jan Rueter, en dat is alles wat we van hem weten.

Het lijkt aannemelijk dat de al eerder aangehaalde Johan die Ruter de Jonghe uit Blokzijl een en dezelfde persoon is. Het achtervoegsel "de Jonghe" onderscheidt hem van zijn - blijkbaar - oudere neef. Het feit dat we hem in Zutphen - behalve de twee genoemde feiten - verder niet tegenkomen, zou erop kunnen duiden dat hij zijn leven in/rond Blokzijl heeft doorgebracht. Tussen deze Johan en onze Johan ontbreken twee generaties en dat maakt hem tot potentiële overgrootvader.

D) De Zutphense **Henrick Ruyter** en zijn vrouw **Griete** vinden we in een Vollenhoofse akte uit 1521 als geldschieters. Zij waren toen hoogstens een jaar getrouwd. Henrick was waarschijnlijk rond 1490 geboren, maar dat kan ook best 10 jaar eerder geweest zijn.

Daarmee genoeg ruimte om voor dit huwelijk nog andere relaties te kunnen hebben gehad, met eventuele kinderen. Als een van die kinderen rond 1520 is geboren, kan dit de gezochte Johan zijn. Daarmee zou deze Henrick dus de vader van onze Johan kunnen zijn.

Bovenstaande kandidaten heb ik gezocht tussen de Ruyter-mannen. Maar het is ook nog heel goed mogelijk dat de kinderen van een vrouwelijk lid van de Ruyterfamilie de achternaam van hun moeder hebben overgenomen. In onze stamboom komt zoiets meerdere malen voor.

Voor de familie Ruyter lijkt dit nogal vergezocht. Zij trouwden met leden uit aanzienlijke families; er was voor de kinderen geen reden om de achternaam van hun moeder op grond van status te verkiezen boven die van hun vader. Ik heb daarom deze optie buiten beschouwing gelaten.

Eerdere artikelen op de website :

- [Johan Gerrits Ruyter en Elsken Schencken](#)
- [Stroomversnelling](#)
- [Doorbraak?](#)
- [Henrick en Griete in Vollenhove](#)
- [Johan Rueter de Jonge](#)
- [Zutphense Ruyters in de omgeving van Blokzijl](#)
- [Nogmaals Johan Ruter](#)

